

## EPIK GELENEKTE SALUR KAZAN KARAKTERİ SALUR'UN KENDİ ROLÜNDE

### Salur Kazan's Character in Epic Tradition As Himself

Atif İSLAMZADE\*

**Abstract:** *In the article is investigated Salur Kazan's character in epic tradition. That's why Salur Kazan's character is analysed. In result determined that Salur Kazan's character is the same his historical character.*

**Keywords:** *Epic, Tradition, Salur Kazan, Character.*

Salur Kazan, Türk-Oğuz geleneğinde temel karakterlerden biri olarak karşımıza çıkar. Bu sebepten Salur Kazan isminin ve tamlamasının öğrenilmesi önemlidir. Salur Kazan işaret tamlamasıdır. Karakter sisteminde temel karaktere işaret ederek bizi aynı soya bağlı hana götürür. Bu ad tamlaması han oyuncularında sırasında çoğu alim tarafından aynı okunma bu okunuş şekliyle kabul edilir (1; 2; 3; 4; 5). Bize göre de bu okunuş şekli daha doğrudur. Sadece O. Ş. Gökyay bu ismi Salur Kazan değil de “Salur Han Kazan” diye okur (6, 16).

Salur Kazan ad tamlamasından görüldüğü üzere iki antroponim veya bir etnonim, bir antroponim vardır. Yani burada Salur taife, Kazansa şahıs ismidir. Lakin Salur'un da şahıs ismi olduğunu göz önünde bulundurursak (daha doğru şekliyle Oğuz Han'ın torununun ismidir.), antroponimin etnonime dönüşüm mantığını anlarız. Genelde taife tasnifinden de bilindiği gibi her taife bir ecdattan (babadan) türer, sonra taifeler birlikte etnos oluşturur ve böylece isim, taife ve mekan birleşir. Antroponimden etnonim, etnonimden toponim türeyerek antro-etno-toponim oluşuyor. Oğuz ecdat olarak, Oğuz taifesi olarak, Oğuz mekan olarak karşımıza çıkar ve s. Böylece, Salur Kazan tamlaması kendince ecdat, taife ve “Salur Kazan eli” anlayışı mekan düzeyinde ortaya çıkar. Salur Kazan'ın tarihi kontekstte araştırılması epik yasalar bakımından zayıf araştırıldığı için burada epik düzeyde bu mensupluk düzeyi hakkında konuşmaya çalışacağız. Şunu da belirtelim ki, çoğu karakter gibi Salur Kazan karakteri de bir kaç tarihi tipe

---

\* Azerbaycan Milli İlimler Akademisi araştırmacısı

(prototip) dayanıyor. Bilindiği üzere muhtelif şahısların ferdi özelliklerinden alınan çizgiler, bir karakter üzerinde toplanır. Kazan Han karakteri de bu bakımdan istisna değil. Salur Kazan daha çok birleşik ad şeklinde kullanıldığı için hem de Salur ecdadını hatırlatması bakımından Salur Kazan'ın salurla ilgisi gözönünde bulundurulmalıdır. Çünkü karakter spesifikliğini derinden araştırmak karakterin söylediği anahtar kelimelerle mümkün olabilir. Salur kelimesi bu bakımdan KDK'da dikkati üzerine çekiyor. Destan metnini araştırdığımız zaman hem destanda, hem de KDK'un ait olduğu Oğuz epik geleneğinde açık ve sembolik düzeyde Salur Kazan birleşik adı, bu karakteri simgeleyen şahsın Salur olarak taifesini, Kazan olarak adını değil Salur olarak adını, Kazan olaraksa değerini ifade eden eren lakaplı (hep kazanmak, yenmek) anlamına gelir. Kazan Han'ın ismi Salur olsa bile salur soyunu ifade eder. Lakin Salur'un soyunu değil kendini ifade eder. Salur boyu Kazan Han'dan başlar. Daha doğru ifadeyle Salur Kazan Oğuz Han'ın torunudur. Her halukarda, epik bakımdan bu şekilde yansıyor. Biz Oğuz'un ali otoritesinin başında Bayandır hanım durduğunu biliyoruz. Kazan Han ise onun damadı olarak ikinci iyerarşik düzeydedir. Görünürde ise boylarda Bayandır handan daha aktiftir. KDK'daki Bayandır Han'ın Oğuz Han'ın torunu olması (Gök Han'ın oğludur) korkutuşnaslık tarafından tartışmasız kabul görmektedir (7, 302; 3, 259). Salur ise Gök Han'ın küçük oğlu olan Dağ Han'ın oğlu olarak Oğuz Han'ın diğer torunu oluşuyor. Destanda Bayandır ve Kazan arasındaki yaş arası (Kayınbaba-damat) takriben Gök Han'la Dağ Han arasındaki yaş devrini tamamlayarak karakterin epik ihtiyacını temin ediyor. Çünkü tarih epik kanunlarla etalon gerçekçiliği ifade etmese bile hakiki taricilik değil, epik tarihçilik önemli unsurdur. Eğer karakterler arasında en farklı tarihi dönem veya muhayyel zaman mesafesi varsa bu epik düzeyin arkitektikliğini bozmamalı, hatta anahronizmler de konu, olay ve motif düzeyinin ganunauyğunluğunu (halk yaratıcılığı kurallarına uyarlığı-red.) bozacak derecede olmamalıdır. Eğer KDK'da epikleşmiş karakter olan Bayandır Han Kazan Han'ın kayınbabası, onun damadı Kazan Han da kendinden zaman mesafesine göre uzak olmamalıdır. Tarihi bakımdan Bayandır ve Kazan arasında uzun zaman dilimi olabilir. Bayandır ve Kazan'ın hiçbir akraba bağı yoktur. Lakin epik metinde bu ozan tehkiyesine uygun şekilde düzenlenmiştir. O zaman Bayandır ve Kazan arasında bir tarihi yakınlık da temin olunmalıdır. Bu bakımdan Oğuz kompleksinin terkibi olarak Bayandır ve Kazan Han biri birine bağlandıkta bağlandıkta doğal olarak iki soy ağacının yakın dallarında olmalıdır. Bu bakımdan Bayandır Han'ın Oğuz Hakan'ın torunu, Kazan Han ise Oğuz'un küçük torunu olan Salur'un türemelerinden biri olarak tahmin edilmesi yanlış fikirdir. En azından epik ihtiyaca uygun olarak Kazan Han Salur Kazan olmakla

Salur'un kendisi olduğunu onaylıyor. Ozan düşüncesinde de bu epik kronoloji mevcut olduğu için Kazan Han'ın sadece Bayandır'a yakın olması için en uzak ihtimalde salurun oğlu olmasını onaylamak mecburiyeti tesadüfi olarak ortaya çıkamamıştır. Bu katibin dikkatsizliği değil ozan düşüncesinin mekanik-asosyatif bedii görüntüsüdür. Bildiğimiz gibi Basat Kazan'a Salur Kazan değil, "Salur oğlu Kazan" der (3, 102). Kazan Han'ın Salur olması Reşüdidin ve Ebulgazi "Oğuzname" sinde de tarihi-semantik süzeyde ortaya çıkıyor. Reşüdidin ve Ebulgazi Han'ın KDK'da Kazan Han'ın babsı olan Ulaş'ın Oğuz Hakan ile aynı döneme ait olduğunu Oğuznamelerde göstermesi Kazan Han'ın en uzak ihtimal Salurla aynı yaşta olduğunu onaylıyor (8, 41; 9, 73). Onun Salur'un herhangi töremesi olma tezini ise tamamen inkar eder. Reşüdidin babasının adının Ulaş olduğunu göstermiyor. Ebulgazi ise önce de söylediğimiz gibi bazen onun adını Enkeş bazen de Enkeş'in Kazan Han'ın köyünün muhtarı olduğunu belirtiyor (9, 76, 100). Lakin her iki yazar Ulaş'ın Salur boyundan olduğunu, Oğuz Han'ın çağdaşı olarak onunla aynı dönemde yaşadığını ve önemli şahıs olduğunu yazmakla KDK'de Kazan Han'ın Ulaş oğlu Salur Kazan olmasının tesadüfen değil bu durumun şerefli görüntüsü olarak Oğuz düşüncesinde saygı ve hürmet bilgisine dayanan yapı modeli gibi meydana çıktığını onaylıyor. Lakin burada bir soru ortaya çıkıyor. Nasıl oluyor da Salur Kazan hem Salur hem de Ulaş oğlu olabiliyor? Problem, bu epik yapının ganunauygunluğundan doğar. Salur Kazan isimli şahıs, Salur'un türemeleri arasında da görülmektedir. Salur Kazan karakteri tamamen bu şahsa ait değil, aynı zamanda Salur'un prototipi olarak ortaya çıkıyor.

Oğuz toplumunda Ulaş isimli şahsın büyük saygısı da karakter arealına dahil olarak onu güçlendiriyor. Bu bir yapı oluşturarak çeşitli düzeyleri ortaya çıkarır:

1. Kazan Salur olarak;
2. Kazan Ulaş'ın oğlu olarak Salur türemesi gibi;
3. Kazan Salur türemesi olarak Salur Kazan gibi;

Kazan'ın Salur olduğunu değerlendirmek için o, Bayandır Han'ın damadı ve Kalın Oğuz'un reisi olmalıdır. Kazan'ın Salur'dan sonra yaşayan Ulaş'ın oğlu olmasını Salur'a bağlamak için Salur'un babası olan Dağ Han'a Ulaş'ın semantik bağlanmasını projeksiyalandırır. Ulaş dağ anlamına gelerek Salur'un torunu olmaktan çıkıyor ve Salur'un babsı oluyor. M. Seyidov V. V. Rodlof'a dayanarak "Ulaş" sözünü dağ, yükseklik anlamına geldiğini tesadüfen söylemiyor. "Ula" – ulu + aş/eş terkiplerinden oluşan birleşik kelimedir. "Ula" – bir sıra türk

dillerinde “tepe”, “küçük dağ”, “yükseklik” demek. Böylece kelimenin ikinci kısmı aş/eş anlamı da vardır. “Ula” ve “aş” bir araya gelerek “Ula” daki “a” sesi vurgusuz kaldığı için düşmüş “ulaş”, yani tepeye, yüksekliğe beraber anlam kazanmıştır (10, 110).

Türk dillerinde, özellikle çağdaş Türk dilinde bugün de çokca kullanılan yükselmek kelimesi varmak, yetmek, ulaş (mak) anlamında dağ zirvesine yetişmek demektir (11, 210). Daha doğru ifadeyle bu kelimenin işlevsel anlamı bugün tefekkürümüze bu şekliyle yerleşmiş. Ebülгази'nin Salur Kazan'ın babasının adını Enkeş olarak göstermesi KDK'de Ulaş ve Salur olarak gösterilmesinin epik ihtiyaçtandan doğduğunu gösterir. Yani Salur Kazan'ın babasının isminin Ulaş olması önemli değil. Sadece bu epik metinde ozan düşüncesinin ürünüdür. Bu sebepten Kazan'ın Salur'un türemesi olmasına rağmen KDK'da kendisi olması hiç de karışıklık oluşturmuyor. Hatta Salur'un babası Dağ Han olmasına rağmen epik metinde Ulaş olabilir. Nasıl ki, Bayandır'ın babası Gök Han olmasına rağmen KDK'da Kamgan'dır ve bu onun Oğuz Han'ın torunu olmasına şüphe doğuruyor. Onu da belirtelim ki, Reşüdidin ve Ebulgazi Ulaş'ın Salur boyundan doğması salurun türemesi sayılması epik metinle karışıklık oluşturuyor. Çünkü her iki eser menkıbedir. Yarı tarih, yarı epik özellikleri olan eserlerdir. Bu sebepten eserde mevcut olan bilgiler çeşitli epik eserlerde belirtilebilir. Bundan başka tarihi bilgi düzeyinde sunulan bu hadisenin tekrar yazılması (Ebülгази'de yalnız Ulaş'ın adı vardır.) da şüphelidir. Yani bu şahsın Oğuz Hakan'ın çağdaşı olması ile Reşüdidin'de Oğuz Han'ın büyük torunu (Gün Han'ın oğlu) Ebülгази'de ise büyük torunu (Gün Han- onun oğlu Kayı Han, onun oğlu Dip Bakuy) olan Dip Yacgunun (Ebülгази'de Dip Bakuy) Ulaş'dan Oğuz'un hakanı görmesi ve ona danışması karşılığında ondan genç olması çok yanlıştır. Çünkü Dip Bakuy en azından torun veya torununun çocuğu olarak Oğuz'un küçük torunlarından olan Dağ Han'ın oğlu Salur ile ayı devre tesadüf eder. Hatta Dip Bakuy Salur'dan yaşlıdır veya Dağ Hanla aynı yaşta olabilir. Çünkü o Oğuz Han'ın büyük oğlunun oğlu veya torunu, Salur ise Oğuz Hakan'ın küçük oğullarından olan sonuncudan bir önceki Dağ Han'ın oğludur. Lakin Oğuz Hakan'ı onun değil Salur'un töremelerinden biri olan Ulaş'ın görmesi mantıksız görülmektedir. Bu tarihi uygunsuzluk, Ulaş'ın Salur boyundan veya soyundan ola bilmeyeceğini gösterir. Kendisi olabilme ihtimali ise epik paradigma bakımından kendini diakron şekilde onaylar. Biz M. Seyidov'a dayanarak Ulaş dağ anlamı verdiği için Dağ Hanla aynı semantik sırayı oluşturduğunu belirtmek istiyoruz. Kazan'ın Salur olması ise tarafımızdan öne sürülmektedir. Şu halde Dağ Han Salur'un babası olarak KDK'da Ulaş'ın yerini tutar. Dağ Han'ın Kazan'ın babası olması ile epik metinde Salur Kazan'ın Salur'u

ifade etmesi bu tarifi mantıktan doğmaktadır. Salur kazanın Salur olması tezi KDK`den başka diğer Oğuz'a ait eserlerde veya motif düzeyindeki çeşitli epik geleneğe ait belli değerli örneklerde de dikkat çeker. XVIII. yüzyılda yaşamış türkmen şairi Magrupi Gurnabeli`ye ait olan “Yusup ve Ahmet” destanında Salur eli, Salur boyu anlayışında işlenen “Salur Kazan eli” ifadesi bu türdendir. Destanda Yusup bey der:

Kendi-kendisiyle yarışan  
Yezid`i tehdit eden, kılıcı kanlı,  
Salor Kazan eli bırak gelsin (12, 51)

Salur Kazan`ın ecdat olarak epik metinlerde katılımı onun Salur`u aksettirmesinden doğar. İlk önce aynı dönemde Salur eli ile birlikte Salur Kazan eli istilahnın önde olduğunu belirtmek lazım (9, 75, 76, 12, 51).

Bulgar–Tatar epik geleneğine ait olan IX. Yüzyılda Mikayıl Baştu`nun kaleme aldığı “San kızı destanı” nda Kazan Han, Hun halkının kurtarıcısı, soyun yeniden oluşumunda katkısı olan bahadır (alp) olarak tasvir olunmaktadır. Destanın “Hon halkı nasıl yenilendi” faslında Kazan`ın annesi tarafından bir kazana koyularak çaya atılması ve bununla daonun soyunu tüketen düşmandan koruması, soyuna uygun olarak Kazan adı verilmesi, nihayet düşmanla savaşarak Hon (Hun) halkını kurtarması yüksek poetik düzeyde tasvir olunmaktadır (13, 163-166). Hatta burada Kazan soyu Laiş nesli olarak geçer. Laiş kelimesi Ulaş'a ne kadar yakındır görülüyor (13, 164).

Destanda Kazansoyu anlayışı (“Salur Kazan eli” olarak) dikkat çeker ve bir az ondan önce işlenen Laiş nesilleri ifadesi tezaheri olarak ortaya çıkar:

“Han bulunmuş çocuğu sakladı,  
Oğlanı kendi soyunun adı ile,  
Kazan adlandırdı” (13, 166).

Bilindiği üzere Kazan anlayışı Lais nesilleri anlayışının devamıdır. Yani Kazan Laiş (Ulaş) evlatlarından biri olarak (KDK`de oğludur, “San kızı destanı” nda ise türemesi) soyunu mahv olmaktan kurtarır. Yenilendiği için daha doğru ifadeyle isim ritualını eskiden sonra yenileyeceği için Kazan soyu ifadesi kullanılır. Bu bizi Hunlarla oğuzların tarihi tarihi ve epik bağlantılarına götürür. Büyük Hun imperatoru Mete`nin Oğuz Han olması hakkında ileri sürülen fikirlerin de esaslı elmi-tarihi ve ebedi kaynakları vardır. Bu fikirler hakkında B. Ögel şöyle söylüyor: “Y. Krikne Mete`nin Oğuz Han`a benzediğini söylemişti.

Lakin rus Çinşinası Biçurin bu iki hükümdarınaynı kişi olabileceğini eminlikle iddia ediyor. Rahmetli Ziya Gökalp “Milli Tettebbular Mecmuası” nın birinci cildinde yazdığı “Eski Terklerde mantıksal tezahürler” makalesinde bu konuya daha geniş yer vermiş ve Biçurin`den habersiz şekilde Mete ile Oğuz Han`ın aynı adam olabileceğini ileri sürmüştür.” (14, 27). B. Ögel doğal olarak bu fikirlere yer ayırsa da kendi fikrini şöyle belirtmiş: “Bize göre, Oğuz Han efsanesi Mete`den de önceye Orta Asya`da mevcut idi.” (14, 27).

Aynı fikri biz de kabul ediyoruz. Çünkü Oğuz Han`ın Mete ile aynı kişi olması onu somut tarihi döneme sokarak milattan önce III. -II. Yüzyılı döndürür. Halbuki Oğuz Han`ın m. ö. IV. Yüzyılda yaşamıştır diyenler var. Ebülğazi Oğuz Han`ın takriben bu dönemde yaşadığını yazıyor (9, 97). Lakin biz Oğuzlarla Hunların ilişkisini onaylaması bakımındankaynakların verdiği bilgileri de inkar etmiyoruz. Bulgar destanında anlatılan motif düzeyindeki bu hadisenin Kazan Han`ın ecdadı işlevi, soy taşıyıcısı rolünde görülür. Sadece Kazan Han`ın KDK`da ecdat düzeyinde Salur karakteri olarak görülmesi ile bu destanda soy tazelemenin tasviri yakınlığını ve motif bağlılığını kültürel kahraman rolünde rituel tutum kodeksu sergilediğini, statü değişme işlevini gerçekleştirdiğini anolojik bakımdan araştırmamıza yönlendirir. KDK`de Beyrek`in Oğuz elini Kazan Oğuzu diye isimlendirmesi de (3, 124) aynı statü ve işlev hakkında bilgi verir. Bu bakımdan da Salur Kazan ad tamlaması sırasına girerek bu etiket yöntemini yükunlaştırır. Kazan Han`ın bu işlevsel statüsü Kazan Han`ın bu işlevsel statüsü azıciğolu Ali`nin “Tarih-i ali Selçuk” eserindeki Kazan öyüncüleri aktarma-rütbeleri ile de Oğuz epik geleneğinde Kazan kompleksi oluşturur. Bu örneği O. Ş. Gökyay “Dedem Korkut`un Kitabı” eserine almıştır (6, DXXXVIDLXXX, 20, 68-70). Bu kaynağı A. Duymaz, B. Abdulla aynen Salur Kazan hakkında yazdıkları eserlerde vermişler (15, 22, 23; 16, 68-70).

Bu araştırmada Salur Kazan`a tarihi bakımdan özellikle dikkat çekmemiz tesadüfi değil. Biz karakterin tarihiliğine etalon düzeyde yanaşmanın taraftarı değiliz. Çünkü karakter her haliyle epik olay olduğu için burada tarihi salname düzeyinde rola sahip değil, yalnız tarihte mevcut olmuş şahsın belli nitelikleri yaratıcı şahsın ferdi bakışlarına göre karakterde belli seviyede kendine yer verir. Hatta bir karakterin bir şahsın prototipi olarak görülmesi belli zamnlarda mümkün olabilir. Bir karakterde birkaç tarihi şahsın statüleri ve şahsın nitelikleri toplanmış da olabilir. Bu sebepten de karakterin tarihi mantıksal anakron yaratması tarihi kronolojiyi bozar. Bu araştırmamızda Kazan Hankarakterini de aynen izlenilebilir. Kazan Han`ın tarihi şahsiyeti hakkında Korkutşinaslıkta zıt fikirler mevcuttur.

M. Seyidov Kazan Han'ı tarihi şahsiyet olarak V. Yüzyıla ait ediyor ve M. Kalankatlı'nın "Alban tarihi" eserine istinat ediyor (10, 124-125). G. Geybullayev de KDK'daki Kazan Han'ın V. Yüzyılda Albanya'ya gelen Kazan isimli bir el beyinin olabileceğine ihtimal veriyor (17, 181). F. Kırzioğlu, Kazan Han'ın VII yüzyılda yaşadığını ve Bayandır Han'ın emriyle İslamı kabul etmek için oğuzları özel ihtiramını göstermek amacıyla Hazreti Muhammed'in huzuruna giden temsilci heyetinin reisi olduğunu ifade eder (18, 21). A. B. Ercilasun ise Salur Kazan'ı VIII. Yüzyıla ait ederek Türkiş hükümdarı Sulu Kağan sanır (19, 11-17). S. Cemşidov ise Kazan Han'ı IX. Yüzyılda arar, onu Babekle mükayese eder ve Babek'e benzediğini söyler (2, 10). A. Bahadır Han Salur Kazan'ın X. Yüzyılda yaşadığını iddia eder: "Kazan alp ise peygamberimizden üç yüz yıl sonra yaşamıştır... Salur Kazan hem de Kayı (elinden) Korkut Ata ile aynı dönemde yaşamıştır" (9, 97). O. Ş. Gökyay da Kazan Han'ın X. Yüzyılda yaşadığını savunur: "Fikrimizce Salur KazanX. Yüzyılın sonlarında Samanilerle Karahanlılar arasındaki mücadeleye karışmış olan oğuz beyidir" (6, CVII).

Görüldüğü üzere her mütefekkir Salur Kazan'ı birbirinden tamamen ayrı tarihlere ait eder. Kronolojik olarak dizdiğimiz bu kaynaklar, düşünürlerin Kazan Han'ı asırlara göre gezdirerek neredeyse I. binyılın tüm yüzyıllarına ait ettiklerini gördük. Eğer Kazan Han'ı tarihi şahsiyet olarak geniş şekilde araştırarak olsak, o zaman hangi Kazan Han'ı Oğuz epik geleneğinin ve KDK'un Salur Kazan'ı hesap etmeliyiz? Her araştırmacı ileri sürdüğü tezi, tarihi dönemi belli şekilde bir şeylere dayanarak ispata çalışmış, çoğu zamansa bunu becermiştir. Karakterin niteliğiye bu dönemleri inkar eder. Karakter, zamanlıl metin yapısında stimullaştırır. Salur Kazan karakterind bu Kazanların her birinin herhangi tarihi çizgileri kendinde topluyor olabilir. Hatta araştırıldığı zamm yeni tarihi Kazanlar da ortaya çıkabilir. Bu sebepten karakterin tarihi düzeyi düşünülerek araştırılmamış. Salur Kazan karakteri epik yasalar gereği düzeyinde açıklanmaya çalışılmıştır. Son olarak, bu konunun ilim alemine açık olduğunu ve yeni araştırmalar gerektirdiğini söylemek istiyorum.

### **Kaynaklar:**

1. "Kitabi-Dede Korkut. Tertib eden Araslı H. Bakı, "Genclik", 1977. 184s.
2. "Kitabi-Dedem Korkut". (ela Hsane-taife-yi-Oğuzan) tertib eden Cemşidov Ş. Bakı, 1995, 174 s.

3. Kitabı-Dede Korkut". Tertib edenler: Zeynalov F., Elizade S, Bakı, Yazıçı, 1988, 264 s.
4. "Kitabı-Dede Korkut Ensikiopediyası", 2 cildde, I cild, Yeni Neşrler evi, 2000. 622 s.
5. Ergin M. Dede Korkut Kitabı. Ankara, 1958, 251 s.
6. Gökyay O. Ş. Dedem Korkutun Kitabı. İstanbul, 2000. Ümumi seh. RegemJi 3589. rum ededli DCLXXI.
7. Sümer F. Oğuzlar. Bakı, Yazıçı, 1992, 427 s.
8. Reşideddin F. "Oğuzname". Fars diünden çeviren Şükürova R. M. Azerbaycan Dövlet Neşriyyat Poligrafiya Birliyi, Bakt, 1992, 72 s.
9. Ebülğazi Bahadır xan. "Şecereyi-Terakime" (Türkmenbrin soy kitabı) Bakı, "Azerbaycan Milli Ensiklopediyası" Neşriyyat-Poligrafiya Birliyi, 2002, 144 s.
10. Seyidov M. Azerbaycan xalğmm soykökünü düşünerken. Bakı, Yaztçı, 1989, 486 s.
11. Resulov E. A., Rüstemov R. E. Turk dili. Bakı, Universitetneşr, 1991, 214 s.
12. Koroğlu X. Oğuz gehremanlıg eposu. Bakı, "Yurdneşr", 1999, 243 s.
13. Hacıyev T. Mikayıl Baştunun "Şan gızı dastanı" ve poetikası". Bakı, Tehsilneşr, 2005, 310 s.
14. Ögel B. "Türk mifologyası". Turk dümden çeviren Esker R, Bakı, "MBM", I cild, II neşr, 2006, 606:.
15. Duymaz A. Bir dastan kahramam Salur Kazan. İstanbul, 1997.
16. Abdul la B. Salur Gazan (tarix, yoxsa mil) - Bakı, "Ozan" neşriyyatı, 2005, 224 s.
17. Geybullayev G. Azerbayean türklerinin teşekkülü tarixinden. Azorbaycan Dövlet neşriyyatı. Bakı, 1994, 248 s.
18. Kırzioğlu M. F. Dede Korkut Oğuznameleri". I kitab. Atatürk kültür merkezi başkanlığı. Maltepe-Ankara-2000.
19. Dede Korkut toplusu. Elmi-edebi toplu. ö. B. Ercilasun. "Salur Gazan kimdir? " / II (7). Bakı, 2003, 185 s.